

L'HABITATGE

Les cases privades

En època clàssica hi ha quatre tipus bàsics d'habitatge segons el nivell econòmic i segons sigui a camp o a ciutat:

- la *domus*, la casa senyorial
- les *insulae*, els blocs de pisos
- la *uilla rustica*
- la *uilla urbana*

Com és d'esperar les residències de les classes benestants –*domus* i *uillae urbanae*– eren les més riques pel que fa a la decoració i els mobles.

La decoració i els mobles

A l'última etapa de la República el luxe es va estendre a la decoració de les grans mansions. Així, les parets de les *domus* i les *uillae urbanae* eren cobertes de bells frescos, marbres o estucs, i els sostres amb motllures o figures representades en estuc. També es decorava el terra amb mosaics. S'observa una certa tendència a adaptar-ne el tema a la destinació de l'estança: a les termes peixos i tritons; al vestíbul un gos guardià (amb la llegenda *Caue canem*, 'Compte amb el gos'); al *triclinium* (o menjador) una natura morta...

Altres ornaments domèstics eren escultures i estatuetes d'inspiració mitològica, columnes... Els romans no feien servir gaires mobles, però evidentment disposaven de llits, taules, tauletes, tamborets, sofàs, bancs, armaris i arques. Els materials utilitzats depenien del nivell econòmic de la família: des de la fusta al bronze, el marbre, l'ivori i fins els metalls preciosos. Les llànties d'oli també anaven de la terrissa més vulgar fins al bronze artísticament treballat, malgrat que la il·luminació més econòmica era amb espelmes. Les vaixelles i gerros podien ser de ceràmica basta o fines peces de vidre i d'orfebreria.

La *domus*, la casa senyorial

És la casa típica romana, encara que només una minoria de les famílies podia viure en una casa així. De tota manera, la seva grandària i luxe varia molt segons les possibilitats de cada família, com es pot observar a Pompeia, on gairebé totes les cases pertanyen a aquesta tipologia.

La *domus* constava d'un sol pis, o màxim dos. Tenia la planta rectangular i estava tancada de l'exterior per parets uniformes, amb poques finestres. La claror entrava pel centre, a través de l'atri, o pel peristil. La casa itàlica primitiva es dividia en aquestes parts:

- L'entrada principal solia constar d'un *uestibulum* en forma d'un petit espai arrecerat anterior a la porta (*fores*), la qual donava a un corredor anomenat *fauces*.
- L'atri (*atrium*) era la primera cambra que es trobava. Era el centre de la casa primitiva i de la vida familiar. Era un gran espai cobert per un sostre llevat d'una gran obertura (*compluuium*), que donava claror i ventilació i deixava caure l'aigua de la pluja en el *impluuium*, una bassa rectangular que la recollia i des de la qual passava a una cisterna soterrània. Un petit pou al costat permetia treure'n l'aigua.
- Originàriament hi havia la llar (*focus*) i es cuinava i menjava en aquesta cambra, però en les cases de Pompeia ja no és possible trobar-hi la llar. En canvi sí que sol haver-hi una tauleta de marbre, una capelleta consagrada als lars (*lararium*) i l'arca de cabals. Dues ales (*alae*) a banda i banda de l'atri n'ampliaven l'espai.
- El *tablinum* estava situat al darrera de l'atri, separat per una cortina o un reixat de fusta. Era el despatx del *paterfamilias*, on rebia les visites i guardava l'arxiu familiar.
- Els *cubicula* o dormitoris estaven situats als costats de l'atri.
- Les habitacions que flanquejaven l'entrada podien estar obertes a l'interior (com la cambra per al porter, dormitoris o menjadors) o donar a l'exterior. En aquest cas el propietari de la casa les llogava com a botigues (*tabernae*).
- Moltes cases tenien un jardí (*hortus*) al llarg de la paret posterior.

A partir del segle II aC la *domus* sofreix una revolució. Les riqueses aportades per l'expansió mediterrània i la influència creixent que la civilització hel·lenística exerceix sobre els seus conqueridors converteixen les cases senyorials abans austeres en mansions sumptuoses. A la part davantera queda, sense canvis fonamentals, l'antiga casa itàlica, mentre el darrera s'allarga amb noves parts segons el model de la casa grega. El centre vital de la casa es trasllada de l'atri, que resta com a rebedor, al *tablinum* i al peristil, i apareixen nous espais més especialitzats, com el *triclinium* i la cuina.

- El *triclinium*, el menjador, es va introduir amb el costum grec de menjar ajagut. N'hi podia haver més d'un. Per exemple, un d'estiu que donés al peristil i un altre d'hivern més protegit del fred.
- No tenien un emplaçament fix la cuina (*culina*) ni la comuna (*latrina*). La latrina podia trobar-se a la mateixa cuina o annexa a ella. Les cases més luxoses tenien fins i tot termes particulars.
- El *peristylum* era un jardí envoltat d'un porxo sostingut per columnes. Al seu voltant es distribuïen uns quants *cubicula* i altres habitacions.

Les *insulae*, els blocs de pisos

A Pompeia la gent amb pocs recursos vivia generalment en habitacions llogades de la part davantera d'una *domus*, sovint damunt les *tabernae*. En canvi, a les grans ciutats com la mateixa Roma s'amuntegava en cases de pisos de lloguer agrupades en illes (*insulae*), semblants a les cases modernes, segons mostren les excavacions realitzades a Òstia, el port de Roma, i els textos d'alguns autors.

- Eren més altes que les *domus*, arriben fins als tres o quatre pisos. Per tant, com que les construïen sense cura, amb els materials més barats, estaven molt exposades al perill d'ensorrament i incendi.
- Es construïen al voltant d'un pati interior que permetia la ventilació i la il·luminació de les habitacions que no donaven a carrer.
- Tenien molts balcons i finestres cara enfora o cap al pati. Per això res no impedia que hi entrés el soroll del carrer, tot al contrari que les cases senyoriales.
- Les cambres eren poques i no estaven destinades a un ús fix: s'utilitzaven en funció de les necessitats de la família. Els lloguers eren cars i molts llogaters sots-arrendaven alguna cambra, amb la qual cosa encara hi vivien més estrets.
- Normalment no disposaven de conduccions d'aigua: calia anar-ne a buscar a la font pública més pròxima. Moltes tampoc tenien comuna a tots els pisos, i per tant hi havia qui usava les comunes públiques

La uilla rustica

Era el mas, l'edifici central d'una explotació agrícola. Primitivament tan sols era una cabana d'una sola estança i un pati o corral amb una cisterna per recollir l'aigua de la pluja. Després es van anar agregant al voltant del pati noves dependències amb usos específics: menjador, habitatges dels esclaus, estables dels bous i cavalls, galliner, graners, cellers i altres moltes dependències per a carros, eines, la premsa de vi, el molí d'oli, etc. L'amo tenia sovint una part de la *uilla rustica* agençada més o menys luxosament com a residència de camp.

La uilla urbana

Si el propietari no era prou ric quan anava al camp s'estava en les millors habitacions de la *uilla rustica* o en una casa modesta. Però molts latifundistes es feien construir magnífiques vil·les en indrets de bellesa paisatgística. Solien tenir totes les comoditats imaginables, fins i tot calefacció a l'hivern (per mitjà d'un sistema d'hipocaust). L'estructura d'aquestes vil·les era molt variada, però, en general, s'hi accedia directament pel peristil. Les habitacions s'agrupaven en edificis diferents comunicats entre si per passadissos coberts (criptopòrtics). L'envoltaven horts, petits boscos i jardins.